

A referálással kapcsolatos tanulmányok perspektívái: A modellek és elméleti megközelítések integrált szemlélete felé

A referálással kapcsolatos vizsgálatok szisztematikus, történeti áttekintése (2009-ig) a következőket mutatja: A kezdetektől az 1980-as évekig a referálással kapcsolatos kutatások alapvetően elvontak, induktívak és filozófiai természetűek voltak. Alapjukat a referálással kapcsolatos tapasztalatok és a dokumentációs folyamatok normatív szabályozása képezte. A középpontban a referátum jellemzői és típusai, valamint a referálás alapelvei álltak.

A jelen kutatásait négy alapvető módszertani modell jellemzi: a nyelvészeti, a kognitív pszichológiai, a szociokulturális és a pszichológiai-hermeneutikai. Ezek a referálás egy-egy elemének szentelnek kiemelt figyelmet: a referátumnak mint az információsűrítés végeredményének; a referáló személyének és a kognitív folyamatoknak; a társadalmi környezetbe beágyazott felhasználónak; a referátum társadalmi-kulturális megvalósulásának.

Ha a referátumot mint a társadalmi kommunikációs aktust tekintjük, négy – egymást kiegészítő – megközelítés különböztethető meg:

1. A szöveges, amely a referálás tárgyára koncentrálna.
2. A pszicholingvisztikai, amely a folyamatra koncentrálna.
3. A szociokulturális, amely a felhasználóra és a szöveget létrehozó közösségre koncentrálna.
4. Az interakción alapuló, amely kommunikatív és holisztikus.

A termék- és szövegközpontú megközelítés

Ennek a megközelítésnek az előnye, hogy a referált szöveg vizsgálatára alapozódik, méghozzá keletkezésének kontextusában. Ilyen módon fontosságot kap a szöveg fogalmának és természeté-

nek megértése, ami azt is jelenti, hogy különböző nyelvészeti modellekre támaszkodik.

A *szemantikai megközelítések*, nevüknek megfelelően, a referátum jelentését állítják középpontba, figyelve az olvasásértésre és a kész referátum értelmezésére. Ennek a megközelítésnek a képviselői [1, 2, 3] azt vallják, hogy a referátum az eredeti dokumentum szemantikai tartalmának pontos reprezentációja.

Az 1990-es évektől kezdve ehhez a megközelítéshez kapcsolódik a szemantikai makrostruktúrák *szövegteni* alapú elméletének a referálásra kiterjesztett formája, amely elsősorban *Van Dijk* munkássága [4, 5] nyomán a generatív grammatika felszín – mélyszerkezet különbségtételét a szövegre alkalmazza, továbbá helyi és globális szinteket különböztet meg három szerkezeti síkot, a mikrostruktúrákat, a makrostruktúrákat és a szuperstruktúrákat használva. A három sík és a szövegfelszín között párhuzamosságokat állapítanak meg, amelyek segítségével megmagyarázhatóvá válik a szöveg jelentéséhez való hozzáférés. Ennek a megközelítésnek a képviselői a referátumokat a szöveg globális makrostruktúrája rekonstrukciójának, újbóli előállításának tekintik [6, 7].

A *szemiotikai megközelítés* [8] a referálási folyamatot, a dokumentáció egész folyamatához hasonlóan, úgy mutatja be, mint jelek közötti reprezentációt, amely kontextuális kommunikáció és szemiotikai átkódolás interaktív folyamata.

Ezt a szemléletet egészíti ki a referátum *műfajelméleti* megközelítése. A *Swales* [9] által feltárt retorikai lépések vizsgálata széles körben használatos tudományos cikkek és más műfajok vizsgálatában szerepel, továbbá bekerült a referátumok szerkezetének vizsgálatára irányuló kutatások eszköztárába is.

A referáló személyére összpontosító megközelítés

Ez a megközelítés a referáló tevékenységének különböző fázisait elemzi, és egyike a referálással kapcsolatos kutatások legalapvetőbb perspektíváinak. A referálás analitikus-szintetikus folyamatát kezdetben lineáris, célzatos, egyirányú folyamatként írták le, amelynek során minden fázist le kell zárni, hogy a következő elkezdődhessen. A hangsúlyt az olvasási (megértési) szakasz, a kidolgozási fázis, valamint a szabványok alkalmazásának vizsgálata kapta, kiemelve, hogy az eredeti szöveg és a referátum között szemantikai ekvivalenciának kell létrejönnie. Mindez a referálásnak igen leegyszerűsített elképzelését jelenti, mivel a cél a fázisok meghatározása és a szövegek ezeknek megfelelő feldolgozása. Ugyanakkor kifinomultabb modelleket is találunk. [10]

Ennek a szemléletnek a jegyében a referáló aktív és vezető szerepet tölt be a folyamat egészében. A műveletek ismétlődő jellegűek, és a folyamatot a kontextus határozza meg. Didaktikai szempontból a referálás tervezése úgy jelenik meg, mint kontextusba helyezett, specifikus céllal bíró feladat. Folyamatában fontos, hogy a célokat és az eredeti szöveg lényegi mondanivalóját a felhasználók viselkedéséhez és az általuk támasztott követelményekhez illesszük a pontosság, koherencia és rövideg elvei alapján. Ugyanakkor szerep játszanak benne olyan, az információ-visszakeresést jellemző fogalmak, mint a relevancia, vagy a reprezentativitás.

Az információfeldolgozás kognitív megközelítésének hátulütője az, hogy a folyamat jelentős része a referáló tudatában zajlik, így az nehezen mérhető objektív mércével.

Összességében ez a megközelítés csak részben fedi a referálás összetett jelenségét, és nem integrálja magába a kognitív és szociokognitív elemeket. Erőssége viszont, hogy rá tudunk mutatni az információsűritési stratégia kognitív fogalmára, amelynek alapvető jelentősége van a referálás oktatása és gyakorlata szempontjából. Ugyancsak rendelkezésre áll a tevékenység sikeres elvégzéséhez szükséges különböző fázisok, képességek és készségek részletes elemzése.

A kutatás a referálás oktatásával kapcsolatos didaktikai stratégiákra alapozódik, továbbá a felismerés, a reprezentáció és az értékelés részfolyamataival összhangban alakítja ki a beavatkozás,

az ellenőrzés és a tökéletesítés folyamatait. Ajánlásokat fogalmaz meg a termékek minőségének és a hivatásos referálók munkájának javítására. Ezeket, a folyamatok minőségére összpontosító elemzéseket olyan empirikus kutatásoknak kell kiegészítenie, amelyek lehetővé teszik, hogy leírassuk a valóságot és megerősítsék a valóság és az információsűrités különböző modelljei közötti összefüggéseket.

A folyamatok közvetlen vagy közvetett vizsgálatát a kognitív pszichológia eszközeivel, vagy a végtermék elemzéséből eredő megközelítés útján végezhetjük. Ennek a leginkább szokásos módszerét a verbális protokollok jelentik, amelyek a gondolatok kimondása útján az önmegfigyelés rendszerét nyújtják, és kiegészülhetnek más módszerekkel, mint például a referáló viselkedésének közvetlen megfigyelése. Ezek a módszerek megkérdőjelezhetők, mivel a kísérletek befolyásolhatják alanyaikat. A verbális protokollok elemzése ezen kívül leszűkíti az analitikus referálási stratégiák körét, ha csak a szöveg és a kontextus kérdéseinek szentel figyelmet, eltávolítva a szöveg globális fogalmát attól a tevékenységtől, amelybe a folyamat beágyazódik. Ha teljes képet akarunk kapni a referálás, az indexelés, sőt az osztályozás stratégiai tervezéséről, folyamatáról, a tevékenységek önszabályozó mechanizmusairól és más metakognitív folyamatokról, a referálás megközelítésének ilyen kvalitatív, kognitív és metakognitív módszereinek le kell fedniük a tartalom dokumentációs (dokumentális) feldolgozásának minden szakaszát.

Kiegészítésként az információsűritést a referátum szövege felől is megközelíthetjük, hiszen az rögzíti és testesíti meg a referáló tevékenységének és döntéseinek eredményét, így elemzése útján következtetéseket vonhatunk le magáról a folyamatról.

Számos vizsgálatot végeztek a referátumok olvashatóságáról és visszaidézhetőségéről. [11]

Minden nehézség ellenére didaktikai szempontból fontos, hogy mélyebben tanulmányozzuk a referálás pszicholingvisztikai folyamatait.

Fontosak tehát a szociokognitív, empirikus elemzések, amelyek reprodukálják az információsűrités folyamatát, és a mélyére hatolnak, komplex globális eljárásokként kezelve azt. Az ilyen vizsgálatoknak tekintettel kell lenniük az információsűrités sorrendiségére, interaktivitására, valamint a szöveg és a referátum alkotta kontextus változóira.

A társadalmi-konstruktivista megközelítés

Ez a megközelítés különösen figyel a referálás társadalmi és diszkurzív kulturális körülményeire, a felhasználóra mint a diszkurzív közösség tagjára, valamint arra, hogy milyen a referátum fogadtatása az elfogadhatóság és a társadalmi retorikai konvenciók fenntarthatósága, különböző közösségekben megjelenő elvei alapján. A korábbi megközelítéseket kiegészítve felépíthető a referálás szemantikai, strukturális és pragmatikai ekvivalenciájának modellje, és megállapíthatók a referálás lokális és globális kompetenciái is; ilyen módon összekapcsolódnak benne a formális, funkcionális és kommunikatív aspektusok. Ehhez a gondolkodáshoz illeszkednek *Izquierdo Alonso* kutatásai. Megítélése szerint a szociokognitív megközelítés alkalmas keretet kínál a referálás és az indexelés oktatásához. Fontos szerepet tulajdonít a felhasználóknak mint a diszkurzív közösségek tagjainak. Kettős módszertani perspektívát lát szükségesnek, amely egyaránt figyelembe veszi a szöveget és a kontextust, tehát tartalomorientált és egyúttal szükségletorientált a megközelítése. [12]

Az 1980-as évek vége és még inkább az 1990-es évek eleje felé többen kezdték megkérdőjelezni a tudásszervezés kognitív paradigmájának helyességét, feltételezve a szociokognitív dimenzió meglétét, amely beépül a tartalom dokumentációs kezelésébe annak érdekében, hogy a referálás teljesebb, a felhasználóra, mint valamely szakmai közösség tagjára építő elmélete kialakítható legyen. Maga a referátum ugyanakkor a dokumentáció egyik műfaja is.

Mindezt figyelembe véve, a referálás társadalmi interakciós céllá válik, amely kapcsán két kommunikációs helyzetet kell figyelembe vennünk: a referálandó szövegét és a referátumét. Ilyen módon a társadalmi-konstruktivista megközelítés differenciált szakmai speciális kontextusokban vizsgálja a referátumot. A referálás mint szakszövegekkel való társadalmi interakció, kontextuális valószínűségek sorozatának megvalósítását jelenti, amely a diszkurzív közösségek elvárásainak figyelembe vételével ekvivalenciát és az adaptáció mértékét kapcsolja össze, ami azt jelenti, hogy meghatározott szövegtípusokat használunk, amelyek bizonyos informatív-kommunikatív tevékenységek végrehajtásához igazodó társadalmi és kognitív mintázatoknak felelnek meg. Ez feltételezi, hogy az ekvivalencia és az elfogadhatóság dinamikus és rugalmas dimenziók, amelyek egyesítik a formális és a

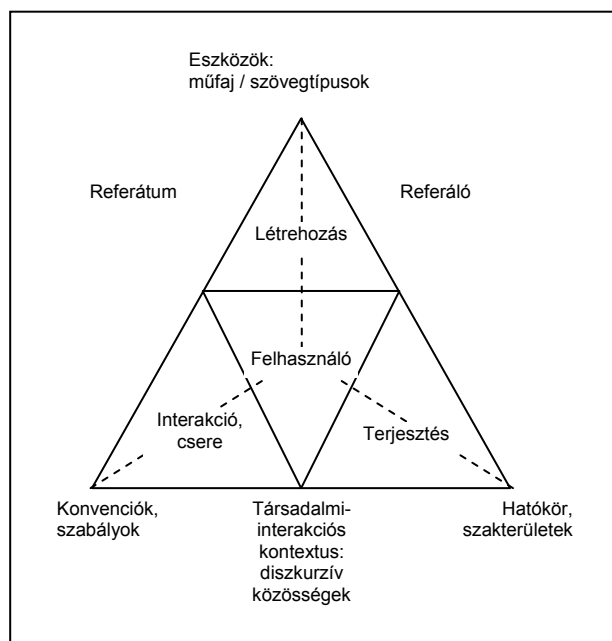
funkcionális vonatkozásokat azzal, hogy összefüggésbe hozzák a szociokulturális viszonyokat és azok szöveges manifesztációját, továbbá azzal, hogy a különböző referátumok retorikai szerkezetéhez igazítják őket. Ennek következtében a döntés arról, hogy alkalmazunk-e referátumokat, nemcsak a dokumentumok átalakítási folyamata határozza meg, hanem a szociokulturális konvenciók modelljei és normái is befolyással vannak rá.

Emellett, ha a referálást, mint társadalmi konstrukciót vizsgáljuk, alapját retorikai, funkcionális és szemantikai választások képezik, amelyeket a referálónak, közvetítői szerepének gyakorlása során figyelembe kell vennie. Lépcsőzetesen egymásra épülő, interaktív tevékenységekről van szó. Egy alulról felfelé haladó folyamatos szemiotikai szöveges adatok megértését és a helyzet kontextusát köti össze a referáló hosszú távú emlékezetében a nyelvi és a kontextuális információval. A felülről lefelé haladó elemzés kiindulópontjait a hosszú távú emlékezet struktúrái (sematikus retorikai struktúrák, a tartalom és a szociokulturális keretek) képezik. Ezekben tároljuk a sűrítendő információra vonatkozó tudást. A gyakorlati megértés a nyelvi és a nyelven kívüli kontextus feldolgozását foglalja magába. Ez a háromféle információfeldolgozás akkor valósul meg, ha az információ sűrítését szolgálja, és létrehozza az elvárások szerkezetét, amely a folyamat során módosul. Fontos és döntő szerepe van ennek a szerkezetnek, mivel abban a pillanatban, amikor az új adatok és az elvárások közötti koherencia hiányát észleljük, egy fék lép működésbe, amely tudatos és reflexív megoldáskereséshez vezet. Ez a problémamegoldás meta-kognitív természetű és kiemeli, hogy a különböző referátumok létrehozásának több fokozata van, a tudatos és ellenőrzött folyamatoktól az internalizált, intuitív folyamatokig.

A kommunikatív és a szociokulturális megközelítés mint integráló szemlélet

Ez a megközelítés pragmatikus és kommunikatív. A referátum és a referálás fogalmát a kontextus (kommunikációs helyzetek), a kognitív társadalmi folyamatok, valamint a társadalmi dimenziókba ágyazott szöveg, mint diszkurzív műfaj integrációja felől közelíti meg. Ezt szemlélteti az 1. ábra. Az első hármas csoport a maguk területén tevékenykedő diszkurzív közösségeket mutatja. Ezek tevékenységei, közös céljai és motivációi specifikus eljárásokban nyilvánulnak meg, amelyek konven-

cionális, közös eszközökben (műfajok, szövegek, kódok stb.) testesülnek meg.

1. ábra A referátum és a referálás hármasségei

A második hármasság a dokumentációs metareprezentáció terét mutatja, melynek része a referáló, a kommunikatív-dokumentális kontextus és a referátum. A két egység között tevékenységek és műveletek oda-vissza ható hálózata jön létre. A középpontban a felhasználó áll, aki a diszkurzív közösség tagja, és akit szituációhoz kötött, pragmatikus felfogással szemlélünk. Az elméleti hármasság tengelyt a tevékenységelmélet, a műfajelmélet a maga szociokulturális posztulátumaival és szemiodiszkurzív elméleteivel alkotja. Ez a tengely segít abban, hogy a referálás elméletét a következő két alapvető elv alapján bővítsük.

- A szövegekkel és létrehozásukkal, megosztásukkal, terjesztésükkel kapcsolatos helyzetek kontextualizálásának magját képező társadalmi tevékenységek és eljárások figyelembe vétele.
- A műfajok, szövegek és metareprezentációk közötti interakciós kódokra épülő dokumentális reprezentációk (referátumok) körében magvalósuló szemiotikai közvetítés.

Következtetések

A referálással kapcsolatos kutatásoknak a következő irányban kell haladnia:

1. Integrálni kell őket a kommunikáció elméletébe és a tevékenységelméletbe. Ezeket fel kell

tárni és fel kell használni a referálás kutatásának céljaira, kombinálva a retorikai és irodalmi műfajelméletek, a funkcionális nyelvészet, a pragmatika, a fogalmazás és akadémiai írás kutatása, a diskurzuselmélet stb. eredményeit.

2. Megfelelő fogalmi keretek meghatározása, amelyek meghatározzák és megmagyarázzák a referálással mint specifikus társadalmi és retorikai kontextusokban megvalósuló kommunikatív dokumentációs folyamattal kapcsolatos minden jelenséget.
3. A műfajelmélet integrálása a referálás kutatásába metaelméleti keretet ad a különböző tudományos és szakmai műfajú dokumentumok referálásának tanulmányozásához.
4. A különböző szakterületek ugyanannak a dokumentumnak különböző szöveges reprezentációit követelik meg. A referátumok úgy is megközelíthetők, mint kanonikus szöveggel végzett retorikai műveletek eredményei. Az ismeretelméleti normák pedig azt vezérik, hogy mit tekintünk fontos információnak.
5. Szükséges a referálással kapcsolatos előírások (útmutatók, szabványok) felülvizsgálata.
6. A referálási folyamat leírása és magyarázata.
7. Olyan empirikus módszerek használata, amelyek lehetővé teszik az elméleti vizsgálatok gazdagítását és érvényességük megalapozását, ciklikus kapcsolatot teremtve így a referálás megfigyelése, a hipotézisalkotás, valamint azoknak a gyakorlat által történő verifikálása között.
8. Az érvényesnek talált, általánosítható és megismételhető elemzési módszerek használata. Számos, referátumszöveg-korpuszokon elvégzett vizsgálat kevésbé általánosítható eredményeket hozott a következő vonatkozásokban:
  - A vizsgált tudományterületeken jelentkező variációk.
  - Az elemzés célja.
  - A kutatás modellje.
  - A mintavétel.
  - Olyan homogén és a megismételhetőség elemzését segítő változók használata, mint a retorikai sémák tudományonkénti eloszlása, a makrostruktúrák és a tematikus szerveződés, az olvashatóság, a tipográfiai elrendezés stb. A megbízhatóság és az érvényesség, a vizsgálat mélysége és kiterjedése között ellentmondás lehet, ezért különböző megközelítések egyidejű alkalmazása célszerű.
9. A mikro- és makroszintű, interaktív szemléletű elemzések integrációja, amely a különböző je-

lenségek és tevékenységek egyes megjelenéseit egy általános, holisztikus keretbe helyezi.

10. A tudással, információ-visszakereséssel kapcsolatos gazdag kutatási tapasztalat figyelembe vétele.

Irodalom*

- [1] BORKO, H. – BERNIER, Ch. L.: Abstracting concepts and methods. New York etc.: Academic Press, 1975.
- [2] ROWLEY, J. E.: Abstracting and indexing. Clive Bingley, London, 1989.
- [3] CREMMINS, E. T.: The art of abstracting. Philadelphia: ISI Press, 1982.
- [4] Van DIJK, T.: Macrostructures. Hillsdale: Erlbaum, 1980.
- [5] Van DIJK, T. A. – KINTSCH, W.: Strategies of Discourse Comprehension. New York, NY: Academic Press, 1983.
- [6] PINTO, M.: El resumen documental. Principios y métodos. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1992.
- [7] PINTO, M.: Documentary abstracting: Toward a methodological model. = Journal of the American Society for Information Science. 46. köt. 3. sz. 1995. p. 225–234.
- [8] IZQUIERDO ARROYO, J. M.: Teoría del abstract, Esquemas de Lingüística documental. Barcelona: PPU, 1990. p. 465–482.
- [9] SWALES, J.: Genre Analysis: English in Academic and Research Settings. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
- [10] PINTO, M.: Interdisciplinary approaches to the concept and practice of Written Text's Documentary Content Analysis (WTDC). = Journal of Documentation, 50. köt. 2. sz. 1994. p. 111–133.
- [11] HARTLEY, J.: Three ways to improve the clarity of journal abstracts. = British Journal of Educational Psychology, 64. köt. 1994. p. 331–342.
- [12] IZQUIERDO ALONSO, M.: Nuevos retos en el análisis documental de contenido, SCIRE: representación y organización del conocimiento, Vol. 10, No. 1, 2004, p. 31–50.

IZQUIERDO ALONSO, Mónica – MORENO FERNÁNDEZ, Luis Miguel: Perspectives of studies on document abstracting: Towards an integrated view of models and theoretical approaches. = Journal of Documentation, 66. köt. 4. sz. 2000. p. 563–584./

(Koltay Tibor)

Készül a gyorsabb WiFi

Bár a felhasználók többsége számára még csak nemrég vált elérhetővé a vezeték nélküli technológia harmadik generációja, az érdekelt vállalatok már az utódokon dolgoznak, 1 Gbps feletti sebességet ígérve.

A Cnet oldalán érdekes összefoglalót olvashatunk a tervekről, és a WiFi Alliance nevesebb tagjainak, valamint az iparágban érdekelt cégek véleményéről. Ebben a főszerp egyértelműen a most készülõben lévõ két új szabványnak jut, amelyek 802.11ac, illetve 802.11ad jelzés alatt nyerik majd el végleges formájukat. Mindkét változat jóval nagyobb sebességet ígér a ma elérhetőnél, amely megnyitná az otthoni WiFi hálózatokat a videózás előtt.

A WiFi név egy szabványcsaládot takar, egymástól eltérõ technológiák együttes alkalmazását. Az elsõként megjelent 802.11a (54 Mbps) még túlságosan drágának bizonyult, így ezt a „b” változat követte a maga 11 Mbps-os átviteli határával, hogy azután a „g” jelzésû szabvány mindkét platform elõnyeit ötvözve szinte egyeduralmódóvá váljon. A soron következõ 802.11n csak mostanra terjedt el, bár a korai, a teljes szabványt még nélkülözõ eszközök már éveken ezelõtt rendelkezésre álltak – a végleges verzióra támaszkodó routerek viszont 450 Mbps-ot ígérnek.

A szövetség tagjai két új szabványon dolgoznak, ezek a fent említett jelzést viselik majd. Az „ac” pontosan 1 Gbps-os felsõ határral érkezik, míg a vele egy idõben elkészülõ „ad” már akár 7 Gbps-os sebességet is lehetővé tenné, igaz jóval kisebb sugarú körben, 5 GHz helyett 60 GHz-en. Ezzel lehetővé válna a videózás minden ágának kényelmes használata az otthoni vezeték nélküli hálózaton belül (az internetkapcsolatok itt nem jönnek szóba, hiszen szigorúan a lokális hálózatokról van szó). A munkába bekapcsolódnak a mobilszolgáltatók és -gyártók is, hiszen új hordozható eszközeik révén õk is érdekeltek a WiFi további fejlesztésében.

/SG.hu Hírlevél, 2011. június 2., <http://www.sg.hu>

(SzP)

---

*Írásuk természetébõl adódóan a szerzõk igen sok mûre hivatkoznak ezek közül elsõsorban az alapvetõ mûveket jelöljük meg itt és válogatunk a többi irodalomból, figyelembe véve, hogy melyek azok, amelyek itthon is ismertek legalább recenziók vagy referátumok kapcsán. (A Ref.)

Thieme Clinical Collections

The prime resource for essential clinical E-Books

Thieme Clinical Collections contain an extensive assortment of E-Books carefully selected to provide the students, researchers, and clinicians at your institution with thorough coverage of all major medical fields.

This currently expanding resource consists of 314 titles include titles published during the following years:

Collection 1	2000–2003:	65
Collection 2	2004–2006:	87
Collection 3	2007–2009:	111
Collection 4	2010:	51

Thieme Teaching Assistant

One powerful resource.
Two innovative teaching tools.

The Thieme Teaching Assistant platform is the ultimate web-based presentation tool, featuring powerful functionality to enrich and deepen the classroom experience.

Anatomy
2,000+ full-color illustrations

Physiology
792 stunning color images, charts, and tables

Ideal for:

- Presentations • Course materials
- Class handouts • Review

For more information and a free trial please contact:
Thieme Institutional Sales
E-mail: eproducts@thieme.de • Tel.: +49-711-8931-407

